

УДК 94(477.87) «1946/1947»:323.153

Павло Худіш

ПЕРШІ «НЕОФІЦІЙНІ» ТРАНСПОРТИ З ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМИ У РАМКАХ ПРОЦЕСУ ОПТАЦІЇ НА ЗАКАРПАТТІ

У статті розглядається процес добровільного вибору громадянства – оптації, що проходив між Закарпатською Україною та Чехословацькою республікою упродовж 1945–1947 рр. Зокрема, автор досліджує другий етап даного процесу, що тривав з квітня 1946 – до квітня 1947 рр. – період дипломатичного затягування процесу та перші «неофіційні» транспорти з переселенцями. На основі аналізу документів з чеських та українських архівів автор розглядає перебіг, наслідки та дипломатичну боротьбу навколо цього процесу. Прослідковано подробиці відправки перших «неофіційних» транспортів з оптантами.

Ключові слова: оптація, вибір громадянства, Чехословаччина, Закарпаття, переселення

Одним з основних наслідків Другої світової війни можна назвати зміну етнічного складу держав. Особливо чітко це можна прослідкувати на прикладі Центральної та Східної Європи. Демографічні процеси (депортації, репатріації, оптації тощо) суттєвим чином вплинули на долі мільйонів людей. Лейтмотивом повоєнних переселень стала позиція, щодо доцільності створення моноетнічних держав, таким чином, уникнувши в майбутньому етнічних конфліктів. Чехословацька республіка не стала винятком, тут проведено кілька демографічних процесів, котрі значно змінили етнічне обличчя країни. Зокрема, депортація німецького та угорського населення, а також процес обміну населенням з Радянським Союзом за принципом оптації. Саме він перебуватиме в фокусі нашого дослідження. Оптація (від. лат. «optatio» – «бажання», «вибір») – згідно конституційного та міжнародного права – це добровільний вибір громадянства особами з подвійним громадянством, або такими, котрі проживають на територіях, що змінили свою державну приналежність. В ширшому контексті термін «оптація» може означати вибір громадянства в будь-якому випадку. Приєднання нової території на південь від Карпатських гір до складу СРСР призвело до того, що на цих землях створено квазідержавне утворення Закарпатська Україна. Воно проіснувало до січня 1946 р., коли офіційно включене до складу УРСР. Населення Закарпатської України слід вважати основним об'єктом процесу обміну населенням за принципом добровільного вибору громадянства. Цей процес супроводжувався численними проблемами як до, так і впродовж його реалізації. Жорстка боротьба велась на дипломатичному фронті між ЧСР та СРСР, а також під час безпосереднього переміщення осіб та їх розселення. В даному процесі набув багатогранного характеру як в політичній та дипломатичній площинах, так і в етнічній строкатості його учасників. Особливо цікавими є також аспекти етнічної самоідентифікації учасників процесу та їх зміна. Вони дають змогу ширше поглянути на історичну парадигму повоєнного Закарпаття.

Питаннями оптаційних процесів займалися переважно українські, чеські та словацькі вчені. Радянська та соціалістична чехословацька історіографія не надто глибоко переймалася розглядом проблем переселення осіб, адже оптація (зокрема на Закарпатті) тісно пов'язана з такими процесами як еміграція, імміграція, репатріація (в тому числі примусова, мається на увазі затримання радянськими спецслужбами осіб на території Чехословаччини та депортація їх до СРСР), нелегального перетину кордону та ін. Оптація починає фігурувати як об'єкт наукових досліджень з кінця 80-х рр. ХХ ст. Один із перших, хто звернув увагу на ці процеси був словацький історик І. Ванат [1]. Проте, оптаційні процеси 1945–1947 рр. були складними, зважаючи на те, що відбувалися дві акції, а саме: так звана «Волинська акція» – переселення чехів з території Волині до ЧСР і, відповідно, українців зі Східної Словаччини в УРСР та, безпосередньо, обмін населення між Закарпатською Україною та ЧСР. Обидва ці процеси мали суттєво різну правову основу, хід та наслідки, хоч і в певний час їх перебіг пересікався. Довгий час серед істориків побувала думка, щодо єдиного характеру цих акцій. Варто відзначити вчених М. Макару та І. Миговича, як представників української історіографії, котрі вперше вказали на «білі плями» та неоднозначність в трактуваннях оптаційних процесів на Закарпатті [2]. Якщо брати до уваги те, що Закарпатська Україна перейшла до складу СРСР, а тим самим її населення почало проживати на території, яка змінила свою державну приналежність, то саме відносно «Закарпатської акції» можна сміливо вживати дефініцію «оптація». Вперше в українській історіографії на принципову різницю процесу «Закарпатської» та «Волинської оптації» вказав ужгородський вчений І. Вовканич [3–4]. Різні аспекти оптаційних процесів, що регламентувалися Договором між Закарпатською Україною та ЧСР від 29 червня 1945 р., були описані в працях чеських та словацьких вчених К. Каплана [5], М. Гайдоша [6];

7], С. Конечного [7], Я. Бобака [8] та Я. Вацулика [9]. Торкалися питання оптації на Закарпатті також історики М. Шмігел [10], Ш. Крушко [10; 11] та Б. Зілинський [12].

Автор вирішив детально звернути увагу на особливості процесу оптації на Закарпатті упродовж періоду між кінцем прийому заяв щодо переселення та першим офіційним транспортом з оптантами. Конкретними завдання, які ставив перед собою автор, були: прослідкувати хід дипломатичних переговорів, щодо безпосереднього проведення переселення, між представниками радянської та чехословацької влад; розглянути питання про реалізацію перших неофіційних дій щодо переселення осіб; проаналізувати причини затягування процесу безпосереднього переміщення осіб радянською владою. Період між припиненням прийому заяв – 31 березня 1946 р. та першим офіційним транспортом з оптантами, що прибув до міста Кошіце 31 березня 1947 р., пропонуємо вважати другим етапом процесу переселення, згідно принципу оптації. Це і є хронологічні межі питання, досліджуваного автором.

Прийом заяв щодо оптації завершився 1 квітня 1946 р. Згідно восьмого параграфу постанови чехословацького уряду від 24 серпня 1945 р., особи, котрі використовують своє право на оптацію повинні змінити своє місце проживання упродовж 12 місяців з дня надання їм права оптувати [13]. Як згодом стане зрозуміло, своєрідне затягування характерне було не тільки на етапі прийому заяв, але й в період безпосереднього перебігу оптації: створення комісії щодо розгляду заяв, відправці перших транспортів та активній фазі переселення. У звіті уповноваженого чехословацького уряду щодо оптації Зденека Томана вказано орієнтовне число поданих заяв – 3000 [14].

Ще 23 березня 1946 р. отримано Міністерство закордонних справ Чехословацької республіки отримало телеграму про те, що З.Томан домовився із заступником голови НКЗС УРСР Устименком, котрий був спеціально відісланий до Ужгороду для вирішення питань щодо оптації, про заснування оптаційної комісії. В ній повинно було бути по три члени з кожної сторони. Ця ідея була активно підхоплена міністерством і вже кінцем квітня до Москви відіслано пропозицію щодо утворення такої комісії. В даному листі, від імені державного секретаря закордонних справ Владо Клементіса, також запропоновано, аби оптант набував чехословацького громадянства лише отриманням позитивної відповіді, щодо його заяви, без потреби надання дозволу від радянської влади про вихід з громадянства СРСР. В разі незгоди утворити комісію пропонувалось представникам від обох урядів спільно розглянути заяви, адже, як доволі логічно вказувалось, «вирішення питання хто є чех або словак лежить виключно в компетенції чехословацької влади, так само як вирішення хто є українець чи росіянин – радянської» [15]. 13 травня 1946 р. Томан подає черговий звіт до Праги. В ньому він вказує, що оптаційні заяви досі не розглянуті, хоча прийом заяв завершився ще 30 березня. Томан вважає доцільним поділити оптантів на дві категорії. Перші – ті хто подав заяви на території Закарпаття. Наразі – пише уповноважений – ці документи знаходяться в радянських окружних народних радах і чехословацькі представники не мають змоги їх розглянути. Друга категорія – це особи, котрі подали заяви про бажання оптувати чехословацьке громадянство перебуваючи на території ЧСР [16]. Згодом, в добових документах та у вітчизняній і зарубіжній історіографії виникне термін «Празька акція». Він стосується саме питань осіб, що брали участь в оптації громадянства Чехословаччини вже перебуваючи на території цієї країни. Більшість заяв таких осіб відхилено, тому МВС ЧСР вимагав ще до вручення заявникам офіційної відмови на оптацію передавати відомості про прізвища та місце проживання таких осіб правоохоронним органам, для їх наступної примусової репатріації до СРСР [3, с. 396]. Подання Томана містить нагадування про те, що особи котрі не мають право на оптацію, але перебувають на територію ЧСР повинні бути переселені компетентними органами Радянського Союзу назад до Закарпаття. Це твердження повністю збігається з лейтмотивом його листа, написаного особисто до Івана Турянці 5 жовтня 1945 р., де Томан обґрунтовує необхідність негайної репатріації таких осіб до СРСР [17, арк. 1]. Питання «Празької акції» є достатньо малодослідженим і ми маємо намір в майбутньому детальніше розглянути даний аспект.

У наступному звіті до Праги, уже 4 червня 1946 р., уповноважений чехословацького уряду з питань оптації на Закарпатті Зденек Томан вкотре вказує, що жодна праця по розгляду заяв проведена не була. Міністерство внутрішніх справ – за його словами – не розуміє, чому радянська влада не дає відповіді на чехословацькі звернення щодо оптації. Томан припускає, що оптація буде проведена в серпні 1946 р., під приводом того, що оптація в цьому місяці формально закінчиться, оскільки пройде 12 місяців з часу урядової постанови з 24 серпня 1945 р. [18]. Тут він помилився, тому що в постанові вказано, що до 12 місяців повинно пройти з часу затвердження заяви на оптацію.

Практична реалізація переселення оптантів на базі чехословацько-радянського договору від 29 червня 1946 р. затягувалася. Проте, в липні відбулась дивна, досить форс-мажорна ситуація: місцевими органами влади ініційовано відправку перших транспортів з оптантами. Досі було відомо, що список оптантів, котрі виїхали в перших транспортах відповідно 5 червня та 23 серпня 1946 р. складає загалом 223 особи [3, с.391]. Є підстави вважати, що закралась прикра технічна помилка, а

саме щодо дати відправки першого транспорту. Він прибув на територію Чехословаччини не 5 червня, а 5 липня 1946. Нами були виявлені кілька документів в архіві Міністерства зовнішніх справ Чеської республіки на підтвердження цього факту. Про це можна зрозуміти зі звітів начальника станції Б'єл (село в Словаччині на сучасному кордоні Словаччини, України та Угорщини) прапорщика Лукача та поручика Кьоніга. У звіті Лукача присутній детальний список 74 осіб з вказаними їх датами народження, адресами, віросповіданнями, національностями та професіями. Серед цих осіб було 57 дорослих, 17 – діти. Віросповідання вказувалося лише в дорослих, таким чином з 57 чоловік було 18 греко-католиків, троє «ізраїльського» віросповідання та одна реформатка, всі інші – римо-католики. Під списком начальник станції звітує, що вказані особи могли взяти з собою 10 кг рухомого майна та тисячу карбованців на одну особу. На кордоні ЧСР-СРСР, продовжує Лукач, особи були детально обшукані радянськими прикордонниками з метою недопущення перевезення більшої кількості рухомого майна. У Августина Філча, котрий значився під номером 22 в списку, радянські прикордонники відібрали 9168 крб., котрі були понад суми дозволених 1000. Далі Лукач пише, що радянські органи проводили транспорт оптантів тільки до кордону, а також те, що вказані в списку оптанти були перевірені і відповідають вимогам оптації.

Поручик Кьоніг в контексті важкості співпраці з радянськими органами безпеки розповідає випадок, що стався на станції Б'єл. Він разом з капітаном Мосоряком спробували зателефонувати зі станції Б'єл до Чопу, аби запитати чи поїзд з оптантами є вже в Чопі, чи ще в Ужгороді. Проте їм ніхто не відповів. Тому вони пішли пішки в сторону державного кордону з СРСР. Зупинилися за 150 метрів до прикордонного будиночку, біля якого, за словами Кьоніга, зупиняються всі поїзди, котрі їдуть в СРСР. Чехословацький поручик та капітан побачили п'ятьох радянських прикордонників і почали до них гукати, свистіти в свистки та подавати сигнали. Хоча прикордонники їх помітили, вони не вийшли їм на зустріч і не підійшли ближче. Таким чином, службовці ЧСР не змогли дізнатися більше про транспорт з переселенцями. Наостанок, поручик Кьоніг повідомив, що оптанти були переважно словацької національності і частково чеської. Кожен з них відправився до родичів відповідно в Словаччину та Чехію і тому не було потреби, навіть, повідомляти обласне відділення комісії (уряду) для переселенців в м. Кошіце.

Цікаво, що ще 4 липня доктор Шкода з Міністерства внутрішніх справ Чехословацької республіки повідомив до Міністерства закордонних справ, що радянські органи концентрують на кордоні з ЧСР осіб, яких ідентифікують як оптантів. В листі вказано і місця концентрації людей: Чоп та Вишне Немецке. Дану інформацію шифрограмою передано до посольства ЧСР в Москву [19]. Досі було відомо про два перші транспорти з оптантами – 5 липня та 23 серпня 1946 р. Виявляється, був ще один – 7 липня того ж року, і, як не дивно, реалізований він був не звичайним чином, тобто залізницею через місто Чоп, а пішохідно-автомобільним переходом на кордоні Ужгород – Вишне Немецке.

Вже 8 липня 1946 р. уповноважений з процесу оптації Зденек Томан повідомляє Клементіса про те, що особи, котрих радянські прикордонні органи ідентифікують як оптантів були передані чехословацькій стороні 7 липня у селі Вишне Немецке. Томан відверто не схвалює дії радянської сторони, пишучи, що вони діють не правильно. Зокрема, у листі він подає дані, що оптанти змогли взяти з собою тільки «найнеобхідніші речі зі свого рухомого майна». Посилаючись на другий абзац статті 2 протоколу до Договору від 29 червня 1945 р., вказує, що переселенці повинні мати можливість взяти все рухоме майно. Важливим реченням у листі Томана є наступне: «Можна припустити, що місцеві органи на Закарпатській Україні поступають самовільно і про їх дії в Москві не знають» [20]. Іван Туряниця, справді, восени 1946 р. стверджував представникам чехословацької оптаційної комісії, що він під власну відповідальність відправив два транспорти влітку [21, с. 324]; [3, с. 390]. Проте, жодного слова про транспорт з Вишнього Немецкого, датований 7 липня, повідомлено не було.

Про прибуття перших транспортів з переселенцями повідомлено державного секретаря МЗС ЧСР Владо Клементіса, який в свою чергу провів розмову з послом СРСР в Празі Зоріним. Про це дізнаємося із запису їх розмови від 8 липня 1946 р. Владо Клементіс повідомляє, що отримав відомості зі Словаччини про приїзд на територію ЧСР оптантів з Закарпаття, число яких досягло вже кілька тисяч. «Перший поїзд вже прибув до міста Кошіце. Такі дії місцевої української влади йдуть наперекір нашим домовленостям – продовжує держсекретар. Українська місцева влада виділяє оптантам термін 24 години і забороняє везти все рухоме майно, як було домовлено попередньо». Клементіс просить, аби акція була негайно зупинена та, щоб оптанти було знову повернуті до своїх домівок [22]. Про дану ситуацію повідомлено генерального уповноваженого посла ЧСР в Москві Іржі Горака. Він, в свою чергу, провів бесіду із заступником комісара закордонних справ СРСР Молотова Володимиром Павловим, котрий вказав, що «було би дивно, якби кілька тисяч чоловік було переміщено з СРСР до ЧСР без відома чехословацької сторони». Але в той же час, він наголосив, що якщо переміщення відбулося, то потрібно з цим змиритися, а господарські питання стосовно оптантів

вирішить у майбутньому оптаційна комісія. Крім того, Павлов передав Гораку списки закарпатських оптантів, згідно яких нараховувалося 3876 осіб оптантів та 2241 дитина (діти до 14 років оптаційні заяви самостійно не заповнювали – Х.П.). Згадано і про необхідність розпочати функціонування ліквідаційної комісії. Щодо цього Павлов не мав жодних претензій [23].

Відносну крапку у питанні стосовно переміщення у так званому «кошицькому транспорті» від 5 липня та в «таємничому» транспорті з с. Вишне Немецке поклала розмова Кламентіса та Зоріна 16 липня 1946 р. У витязі з розмови вказано, що Міністерство закордонних справ СРСР вияснило дані про кількість оптантів переміщених на територію ЧСР. Їх не було кілька тисяч, а загалом 171 особа в 11 вагонах. Процедура їх відправки не тривала 24 години, як відомо згідно інформації чехословацької сторони, але їм надано було один місяць на підготовку до переселення та дозволено взяти з собою 1 тону рухомого майна на особу [24].

Таким чином, дані з розмови Клементіса та Зоріна допомагають пролити світло на питання транспорту з оптантами, переміщеними 7 липня 1946 р. на кордоні Ужгород – Вишне Немецке. Відомий список осіб з «кошицького транспорту» – 74 людини. Можемо припустити, що віднявши число осіб транспорту 5 липня від загального числа в 171 особу, про яке повідомив Зорін, матимемо кількість оптантів переміщених 7 липня в с. Вишне Немецке – 97 осіб.

20 червня відбулися перемовини в Москві щодо так званої «Волинської акції». Володимир Павлов (помічник комісара закордонних справ СРСР Молотова) на цій нараді вказав, що органи, котрі будуть займатися переселенням людей з Волині повинні вирішити і питання оптантів із Закарпаття [25]. Фактично, це була перша офіційна згадка про можливість об'єднати два процеси, котрі завжди і чехословацька, і радянська влади вважали окремими: «Волинську» та «Закарпатську» оптації. Дослідник І.Вовканич вказує, що відбувалося свідоме затягування закарпатського процесу в 1945–1946 роках для того, щоб вирішити питання переселенців в «пакеті», тобто провести переселення одночасно з «волинськими чехами». Однак, далі робить висновки він, вигідніше, все ж, це було саме чехословацькій стороні, для вирішення так званого «українського питання» на Східній Словаччині. Чехословацькій владі було вигідно, щоб чим більша кількість українців Пряшівщини переселилася до Радянського Союзу, тим самим, укріплюючи популярну в той час тезу про успішність моноетнічних держав [3, с. 338–339].

Відправка перших транспортів скоріш за все не була санкціонована Москвою, відповідальність за неї взяв на себе І. Туряниця особисто. Не надто зрозумілі причини таких дій, можливо перший секретар обласного комітету комуністичної партії таким чином прискорив переселення певним особам, маючи власний інтерес, тобто не можемо виключати, навіть, економічну складову вигоди І. Туряниці. Принаймні, досі не виявлено документів московського чи київського урядів, які б підтверджували дозвіл на переселення осіб трьох перших транспортах (5 та 7 липня і 23 серпня 1946 р.), тому їх можна назвати «неофіційними». Отже, процес безпосереднього переселення і далі затягувався, в результаті чого перший офіційний транспорт з переселенцями прибув до міста Кошице тільки 31 березня 1947 р. У ньому було 107 осіб, котрі одержали репатріаційні документи з позначкою «Оптант з СРСР» грошову підтримку в сумі 300 чехословацьких крон.

Список використаних джерел

1. Ванат І. Нариси історії українців Східної Словаччини. Книга друга (1938–1948) / І. Ванат. – Братислава-Пряшів: Словацьке педагогічне товариство, 1985. – 353 с.
2. Макара М. Карпатами споріднені. Історичний нарис українсько-словацьких етнополітичних та етнокультурних відносин. Вид. друге, доповнене / М. Макара, І. Мигович. – Ужгород, 1999. – 83 с.
3. Вовканич І.І. Населення Закарпаття і Східної Словаччини у «великому переселенні народів» після Другої світової війни: оптація 1945–1947 рр./ І. І. Вовканич, І. Сюсько, В. Марина // Румунсько-українські відносини: історія і сучасність. – Сату-Маре: Краєзнавчий музей округу Сату-Маре, 1999. – С. 375–408.
4. Вовканич І. І. Чехословацька в 1945–1948 роках. Нарис історії перехідного періоду. – Ужгород: видавництво В. Падяка, 2000. – 325 с.
5. Kaplan K. Československo v povalecne Evrope. – Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2004. – 408 s.
6. Čo dala – vzala našim rodákom optácia. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie k 55. výročiu optácie a presídlenia / ed. Gajdoš. M. – Košice-Prešov: Spoločenskovedný ústav SAV a Koordinačný výbor reoptantov, 2002. – 112 s.
7. Gajdos M., Konecny S., Musinka M. Rusini / Ukrajinci v zrkadle polstoročia. Niektoré aspekty ich vývoja na Slovensku po roku 1945. – Prešov -Užhorod: Universum, 1999. – 157 s.
8. Bobak J. Slováci na Podkarpatskej Rusi a ich presídlenie do Česko-Slovenska v roku 1947. – Bratislava: Kubko Goral, 1998. – 43 s.
9. Vaculik J. Povalecna reemigrace a usídlovani zahraničních krajanu. – Brno: Masarykova univerzita v Brne, 2002. – 228 s.
10. Smigel M., Krusko S. Opcia a presídlenie rusinov do ZSSR (1945–1947). Na zaklade ceskoslovensko-sovetskej dohody z 10. júla 1946. – Bratislava: Goringa, 2011. – 340 s.
11. Krusko S. Domov v cudzine alebo žili sme na Ukrajine. – Prešov Koordinačný výbor reoptantov v SR, 2007. – 77 s.
12. Zilynskyj B. Ukrajinci v českých zemích v letech 1945–1948. – Praha: Studijní materiály Ústavu pro soudobou dejiny AV ČR, 2000. – 97 s.
13. Vládní nařízení o přípravě opce podle smlouvy mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině ze dne 29. června 1945. – Předpis č. 61/1945 Sb. – Режим доступу: <http://www.zakonyprolidi.cz>.
14. Dopis Z. Tomana ve MZV ze dne 14.III.1946. – Archiv MZV ČR, Praha. – Fond

Konzularni Odbor/1, 1945–1949. – kr. 47420.– Optovani pro ČSR na Zakarpatske Ukraine. 15. Sifrogram Clementisa do Moskvy ze dne 29.IV.1946. – Archiv MZV ČR, Praha. – Fond Konzularni Odbor/1, 1945–1949. – kr. 47420.– Optovani pro ČSR na Zakarpatske Ukraine. 16. Dopis Tomana Vladu Clementisovi ze dne 13.V.1946. – Archiv MZV ČR, Praha. – Fond Konzularni Odbor/1, 1945–1949. – kr. 47420.– Optovani pro ČSR na Zakarpatske Ukraine. 17. Державний архів Закарпатської області. – Ф. Р-14, оп. 1, од. зб. 167. 18. Dopis Z. Tomana ve MZV ze dne 4.VI.1946. – Archiv MZV ČR, Praha. – Fond Konzularni Odbor/1, 1945–1949. – kr. 47420.– Optovani pro ČSR na Zakarpatske Ukraine. 19. Dopis Skody do MZV ze dne 4.VII.1946. – Archiv MZV ČR, Praha. – Fond Konzularni Odbor/1, 1945–1949. – kr. 47420.– Optovani pro ČSR na Zakarpatske Ukraine. 20. Dopis Tomana do MZV zed ne 8.VII/1946. – Archiv MZV ČR, Praha. – Fond Konzularni Odbor/1, 1945–1949. – kr. 47420.– Optovani pro ČSR na Zakarpatske Ukraine. 21. CSR a SSSR 1945–1948 dokumenty mezivladnich jednani. Pripravili K.Kaplan, A.Spiritova. – Brno: Doplněk. – 1997. – 542 s. 22. Zaznam rozhovoru Clementisa a Zorina zo dna 8.VII.1946. – Archiv MZV ČR, Praha. – Fond Konzularni Odbor/1, 1945–1949. – kr. 47420.– Optovani pro ČSR na Zakarpatske Ukraine. 23. Dopis do MZV ze dne 16.VII.1946. – Archiv MZV ČR, Praha. – Fond Konzularni Odbor/1, 1945–1949. – kr. 47420.– Optovani pro ČSR na Zakarpatske Ukraine. 24. Vynatek ze zaznamu o rozhovory Clementise a Zorina od 16.VII.1946. – Archiv MZV ČR, Praha. – Fond Konzularni Odbor/1, 1945–1949. – kr. 47420.– Optovani pro ČSR na Zakarpatske Ukraine. 25. Dopis Velvyslanectvi CSR v Moskve ve MZV ze dne 20.VI.1946. – Archiv MZV ČR, Praha. – Fond Konzularni Odbor/1, 1945–1949. – kr. 47420.– Optovani pro ČSR na Zakarpatske Ukraine

Павел Худиш

ПЕРВЫЕ «НЕОФИЦИАЛЬНЫЕ» ТРАНСПОРТЫ С ПЕРЕСЕЛЕНЦАМИ В РАМКАХ ПРОЦЕССА ОПТАЦИИ НА ЗАКАРПАТЬЕ

В статье рассматривается процесс добровольного выбора гражданства – оптации, проходивший между Закарпатской Украиной и Чехословацкой республикой в течение 1945–1947 гг. В частности, автор исследует второй этап данного процесса, длившегося с апреля 1946 по апрель 1947 гг. – период дипломатического затягивания процесса и первые «неофициальные» транспорты с переселенцами. На основе анализа документов чешских и украинских архивов автор рассматривает ход, последствия и дипломатическую борьбу вокруг этого процесса. Прослежены подробности отправки первых «неофициальных» транспортов с оптантами.

Ключевые слова: оптация, выбор гражданства, Чехословакия, Закарпатье, переселение

Pavlo Khudish

THE FIRST «UNOFFICIAL» TRANSPORTS WITH TRANSMIGRATED PEOPLE AT THE PROCESS OF OPTATION IN TRANSCARPATHIA

In the article under consideration has been investigated the process of voluntary choice of nationality – optation that lasted between Transcarpathian Ukraine and the Czechoslovak Republic during 1945–1947. In particular, the author investigates the second stage of this process, which lasted from April 1946 to April 1947 – the period of diplomatic prolonging of the process and the first «unofficial» transports with transmigrated people/ Based on the analysis of documents from Czech and Ukrainian archives, the author investigates the course, consequences and diplomatic struggle around this process. The details of sending of the first «unofficial» transports with optants have been investigated.

Key words: optation, choice of citizenship, Czechoslovakia, Transcarpathia, transmigration.